

Duv rievtesvuhta sujtuŋ ja huksuj

Oahpestiddje vuorrasijda

Din rätt till vård och omsorg
En vägvisare för äldre
översättning till lulesamiska

Sisadno

Gut máhttá viehkev oadþjot?	3
Majna máhttá viehkev oadþjot?	6
Gejna galggá aktavuodav válldet?	12
Patiänntasihkarvuhta ja oasálasjvuhta	15
Man ednagav máksá?	21
Jus dårn illa dudálasj	24
Báhkolissta	28
Muhtem ájnas lágá	31
Telefånnånummara & sválldasa	33

Dát ålgusvaddem tjálosäjggolágas suoddjiduvvá.
Sihtáhtamerkan galggá gálddo diededuvvat. Almodittjat gávåjt, kårtåjt ja illustrasjåvnåjt
rávkaduvvá tjálosäjgáda loahpe.citat ska källan uppges.

Ålgusvaddem gávnu pdf:an Sosiálstivra webbabielen.
Ålgusvaddemav máhttá åttjudit ietjá hámen jus áno.
Gatjálvisá ietjá hámij birra rájaduvvi alternativaformat@socialstyrelsen.se

ISBN 978-91-7555-401-3
Artihkalnr 2016-10-6

Gåvvår Marcus Lundstedt, Scandinav Bildbyrå
Ulmutjijen gávåjn ij la tjanos sisadnuj.

Gut máhttá viehkev oadtjot?

Duv viehkkedárbbó mierret

Varresvuhta- ja skihpasujto ja sosiáladievnastusá vuorrasijhuksa li Svieriga buorrevissema oase. Njuolgaduvvi lágajs ma biedji aktugattja sujto ja huvso dárbov guovddelin. Varresvuhta- ja skihpasujtoláhka diedet sujtos sämmi vidjurij álles álmmugij. Gänna l skihpasujtos stuorámus dárbbó galggá ávdåv sujtuoj oadtjot. Sosiáladievnastusláhka dunji vaddá rievtesvuodav doarjjaj häjmmadievnastusá hámen, árudagáv návv gáhtjodum vuorrasijárromsajen (lágan gáhtjoduvvá sierralágásj árromsadjen) jali ietjá viehkev ja dárjav majt dávk darbahattja ja majt ij la máhttelis ietjáláhkáj oadtjot.

Gut máhttá dievnastusáv ja huvsov oadtjot?

Gájkajn gudi adni dievnastusáv ja huvsov dárbahtia la rievtesvuhta dárjav áhtsát sosiáladievnastuslága milta. Oattjotjít diedoht jus dujna l rievtesvuhta häjmmadievnastussaj jali ietjá doarjjaj de hähttu átsálvisáv dahkat kommuvnna sosiáladievnastusán. Kommuvnan la välggogisvuhta gájkka átsálvisájt guoradit. Ienemusát doarjjagiehtadalle dákmat duv ássjev. Jus giehtadalle gávná dujna illa rievtesvuhta vähkkáj majt la áhtsám, de dujna l rievtesvuhta oadtjot märrádusáv mav máhttá duobbmostávlláj gujddit (lága ienebuov gáktu dárjav átså 19. bielen).

Vissa kommuvnajn vuorasulmusj máhttá ekonomaliasj dárjav oadtjot gá lagámusberaj sujtti. Álu gáhtjoduvvá häjmmasujttodoarjjan.

Gá gávnada doarjjagiehtadallin ja vájve l dárogielav ságastit jali ságasta siejvvemgielajn de máhttá viehkev dálkás rávkkat.

Vissa guovlojn Svierigin, návv gáhtjodum tjuottjudusguovlojn, ríjkalasj unneplágogielajn sámegiella, suomagiella ja meängiella sierrasajádagáv. Lága birra ríjkalasj unneplágoy ja unneplágogielaj dárjajn. Jus ságasta sámegielav, suomielav jali meängielav ja áro tjuottjudusguovlon de dujna l rievtesvuhta aktavuodav válldet fábmudagáj njálmálattjat ja tjálalattjat ietjat unneplágogielan. Tjuottjudusguovloj álgolin aj la máhttelis ietjat gielav ávkkit jus fábmudagájn li bargge gudi máhttí dájt gielajt.

Rievtesvuhta doarjjaj

4 kap. 1 § sosiáladievnastuságan la tjáledum:

"Gut iesj ij máhte ietjas dárbojt ållidit jali máhttá dajt ietjáláhkáj ållidahttet de sujna l rievtesvuhta doarjjaj sosiálasiebrrerádes ietjas bierggimij (bierggimdoarjja) ja ietjas viessomvuohkáj ietján."

Miedogisvuhta I vuodonjuolgadus

Lagámusberraha jali bargge máhti diededit dán viehkev dárbaha. Kommuvnna de galggá náv gáhtjodum ávddálmerustallamav dahkat. Mierkki kommunna dujna aktavuodav válldá ja dujsta gatját jus viehkev sidá. Dujna l agev rievtessuohta nádot.

Diedo duv birra suoddjiduvvi sekretessas

Diedo duv persåvnålasj vidjurij birra suoddjiduvvi biejadusájs sjávovälg-gogisvuoda ja sekretessa birra. Tjálálvisá majt giehtadalle dáhká doarjja-merustallama gáktuj ja viehkkedagoj tjadádibme majt la miededuvvam, li suoddjidum. Mierkki da e oattjo lågåduvvat e ge vatteduvvat gullumáthes ulmutjij váni duv miededime dagi. Dujna l gis ietjanit rievtessuohta låhkåt ja moattedit tjálálvisájt.

Umasslágásj dåjmadiidje valla aktisasj njuolgadusá

Kommuvnna val oadtju guoradit ja mierredit därja birra. Moadda dåjmadiidje oadtju gis därjav dåjmadir. Aktugasj vidnudagá, kooperatija ja vuodusá oadtju de huvsov dåjmadir kommunva dahkamusá milta. Lánndadikken ja kommunan la oajvveåvdåsvásstádus varresuohta- ja skihpasujtos. Máhttá aj priváhtta sujttovaddijs dåjmaduvvat, dat javllá aktugasj vidnudagá, kooperatija ja vuododusá. Vájku gut dåjmat sujtol ja huvsov de sämmi njuolgadusá li fámon iehtjádij siegen sekretässaj, sjávovälggogisvuohat ja gáhttjuj.

Báhkotjielggidusá

Doarjja – viehkke sosiáladievnastuslága miltá, buojkulvissan häjmmadievnastus, árudahka vuorrasijárromsajen, oasálasjvuohta biejjvedájman.

Sosiáladievnastust – tjoahkkenamma sosiála doajmmaj majt kommuvna li välggogisá dåjmadit, bv. vuorrasijhukso, doarjja boastoaddnijda, doarjja ja dievnastus ulmutijida sáhtusuodajn ja aktugasj- ja fuolkkehukso. Doajmma njuolgaduvvá i.s. sosiáladievnastuslágas (Sol) ja kommuvnajn la álgomus ávdåsvásstádus.

Varresvuhta- ja skihpasujtto – Kommunaj ja lánndadikkij varresvuhta- ja skihpasujttoávdåsvásstádus njuolgaduvvá varresvuhta- ja skihpasujttolágas (HSL). Kommuvnajn ja lánndadikkijn la ávdåsvásstádus váksjut varresvuhta- ja skihpasujtto állit rávkalvisájt buorre sujtu. Galggi aj fállat rehabiliterimav, habiliterimav ja viehkkenävojt vuorrasijda ja ulmutijida sáhtusuodajn ja hieredit skihpavuodav. Patiänntaláhka, mij 2015 jagen fábmuj bádij, nanustahttá i.s. patienta máhtteliisvuodav diededimev oadtiþ jot ja válljít almulasj biednigahtedum primerrasujtov.

Majna máhttá viehkev oadtjot?

Makkir viehkev la máhttelis oadtjot mierreduvvá makkir dárbo dujna li. Dujna 1 rievtesvuhta áhtsát majt sidá, vájku viehkev majt sidá ij javladuvá kommuvnalasj njuolgadusájn gánnå åro. Jus sidá gujddit, de duobbmoståvlå majutjissaj ma mierredi makkir vähkkáj dujna 1 rievtesvuhta (lågå ienebuv gáktu dårjav áhtså 19. bielen). Viehkev majt dujna 1 rievtesvuhta oadtjot galggá duv máhttelisvuodajt nannit ietjat årudagán viessot jali ietjáláhkáj viessot iesjrádugis viessomav. Láhka javllá ahte kommuvnaj doarrrja galggá ”hábbmiduvvat ja tjadáduvvat aktan aktugattjajn”. Dujna 1 de rievtesvuhta åvddájbuktet ietjat vuojnojt gáktu sidá viessot ja vieleduvvat. Häjmmadi-evnastus giehpet árggabiejjev dunji. Jus sidá viehkev häjmmabargujn jali persåvnålasj sujtujn de máhtá häjmmasujtov áhtsåt. Häjmmadievnastusáv máhtá oadtjot goappátjagá sahte viessomin ja vuorrasijårromsajen. Häjmmadievnastusá dagojda gullu snivvím, oasestibme ja ietjá goahtebargo. Häjmmadievnastusbargge máhti aj duv tjuovvot våttsatjimen jali sosiálalasj dåjmajda. Máhti aj duv viehkedit umasse sujttodahkusij, bv. persåvnålasj huvujn nåv gák idetgárvodibme ja biebbmam. Häjmmadievnastusán la iehket-ja idjapatrulla vaj máhtá sujtov ja viehkev idja biejve oadtjot.

Jasskadabbo jasskvuohtalármajn

Jasskvuohtalármajn áleda barggijt idja biejve, juoga mij dávk dåbddusj jass-ka dunji ja duv lagámusberrahijda. Jasskvuohtalármma installeriduvvat duv årudagán ja aktiduvvat telefåvnnåj. Jus dån la oadtjum lármav installeridum de 1 ájnas dån agev diededa lármaguovdåtjij jus dáhtadåjmadiddjev målso jali målso gåbddåbáddetelefoniddjaj.

Jåhtet vuorrasijårromsadjáj (sierralágásj årromsadjé)

Jus dárba ienep vijdesbirástiddje sujtov ja huvsov de máhtá áhtsát vuorasi-jårromsadjáj jáhtet, nåv gáhtjodum sierralágásj årromsadjé, gák la tjaledum sosiáladievnastuslágan. Vuorrasijårromsajen aj máhtá häjmmadievnastusás viehkev oadtjot majna sahtebiejeev dárba ja álu danna gávnu skihpasujtár ja ietjá sujttobargge gudi li álediddje idja biejve. Moatten vuorrasijårromsajen la sujtoåvdåsvásstediidje skihpasujtár ja stuoves dåktåraktavuohta årruja, valla gut sihtá de sujna la rievtesvuhta ietjas dåktårav bisodit.

Vájku åro vuorrasijviessomin de dat la ietjat årudahka ja bargge galggá duv priváhttavieessomav vieledit. Dánna mierreda goassa soames galggá guossidit. Vuorrasijårromsadjé jali sierralágásj årromsadjé máhttá aj juogosårromsadjén, skihpähäjman jali sujto- ja huksoårromsadjen gáhtjoduvvat. Moadda kommuvná gáhttu gájkka dájt åromhámijt vuorrasijårromin. Vájku gáktu årromsadjé gáhtjoduvvat de sujto ja dievnastus sierralágásj årromsajen galggá duv jasskvuoada, aktisasjuoda ja iesjmierredime dárbbuj hiebadum.

Umasslágáj árromsaje

Sierralágásj árromsadje vuorrasijda (vuorrasijárromsadje) =
doarjja sosiáladievnastuslága milta

Jasskavuohtaárromsadje = árromsadje rabás márnanin sieldes ráddjidum máhtelisvuhta barggijt ávkkit.

Senioraárromsadje, 55+ árromsadje = árromsadje rabás márnanin ulmijn vuorrasijda

Loabedus párajda aktan árrot

Vuorrasap pára gudi li aktan árrum mälggadav e galga dárbahit sierralakkoj jáhtet gá sunnus akta dárbahatjá ienep sujtov ja huvsov. Guoská viessom-kvalitehtav ja jasskavuodav loabedibmáj párajda gudi sihti ávddålighuov-lluj aktan árrot. Gänna mierreduvvá árudagáv vuorrasijviessomsajen la rievtesvuhta aktan árrot suv gállasjguojmijen jali aktanárrujn. Gáhtjoduvvá párraárromloabedussan. Ávddálbiejadus párra l aktan árrum guhkep ájgev jali, jus akta guojimme juo árru vuorrasijárromsajen, ja párra l ávddála aktan árrum guhkep ájgev.

Gut dárbaj vuorrasijviessomsajev la val áhttsen árromsadójáj, vájku sán sihtá majenis suv guojmev.

Vuorrasap pára aj gudi goappátja libá mieduvvam árudagáv vuorrasijvies-somsajen la rievtesvuhta aktan árrot. Ávddálbiejadus la párra sihtá aktan árrot.

Dujna l rievtesvuhta dárjav áhtsát

Kommuvna doarijagiehtadalle máhttá diededit makkir viehkke l máhtelis oadtiljot gánná áro. Máhtá agev áhtsát viehkev majt aná dárbaha. 4 kap. 1§ sosiáladievnastuslágas (SoL) buktá ulmutjin la rievtesvuhta áhtsát dárjav vájku mij la tjáledum kommuvnalasj njuolgadusájn.

Doarjja juohkusijda sierralágásj dárboj

Kommuvna doarjja vuorrasijda máhttá ájgodum juohkusijda majn li sier-ralágásj dárbo. Ulmme jugosárromsadójáj máhttá álu ahte árro galggi jasska-vuodav ja aktisasjvuodav dåbddat ja säbrástallam la danen guovddelin.

Biejvvedájma ulmutrijida demänssaskibádagáj álu barggi dájmaj majt oassálasste dåbddi árvulattjan buorre viessomij. Máhttá árrot bv. musijkka ja lávllom, sjattadakbarggo jali ságastibme. Säbrástallam ulmutrijij sämmi

vidjurin l aj ájnas. Ietjá biejjvedåjmajn li miellogisá bv. rubbmelasj hárjjidal-lamij ja rehabiliterimij ja aktavuodav válldi ulmutjij gudi li bv. juolggdedoad-jemis jali stroke:as dejvadallam.

Vuorrasijhukso barggij gudi unneplågogielav ságasti

Svieriga rijkalasj unneplågo li juvdára, roma, sáme, svieriksuobmelattja ja duornusliegega. Jiddisj, románagiella, sámegiella, suomagiella ja meängiel-la li rijkalasj unneplågogiela. Rijkalasj unneplåhkon li vissa sierralágásj rievtesvuoda tjanádum giellaj. Rievtesvuoda li tjáledum lagan (2009:724) rijkalasj unneplågoj ja unneplågogielaj birra. Lága ulmme l suoddjit unne-plågogielajt ja unneplågo galggi máhttet ietjasa kultuvrav bisodit ja ávdedit. Kommuvnajn ja fábmodagájn Svierigin la välggogisvuhta diededit lága ja dan rievtesvuodaj birra.

Vissa bájkijn Svierigin, náv gáhtjodum tjuottjudusguovlojn, sámegie-lan, suomagielan jali meängielan la sierrasajádahka. Jus ságasta sáme-gielav, suomagielav jali meängielav ja áro tjuottjudusguovlon de dujna l rievtesvuhta aktavuodav váldet fábmodagáj njálmalattjat ja tjálalattjat ietjat unneplågogielan. Tjuottjudusguovlo ålggolin aj galga máhttet ietjat gielav ávkkit jus fábmodagájn li bargge gudi máhti dájt gielajt.

Láhka diedet, jus dán dav áno de galga máhttet barggijs gudi sámegie-lav, meängielav jali suomagielav ságasti vuorrasijhuvvos ållles jali ásijt oadtjot. Vájku áro kommuvnajn mij ij gávnnu tjuottjudusguovlon de dujna l rievtesvuhta vuorrasijhuksuj ietjat gielan jus gávnnuji bargge gudi gielav máhti. Makkir kommuvnajn li tjuottjudusguovlo gávnná webbabielen mi-noritet.se mij sámedikkies dájmaduvvá.

Válde aktavuodav ietjat kommuvnajn jus sidá diehtet makkir njuolgadusá li fámon oattjotjít vuorrasijhuvsov ietjat gielan.

Jus dujna l ietjá häjmmagiella gå dárogiella jali unneplågogielajs akta? Muhtem kommuvnajn máhttá gávnut vuorrasijhukso mij dájmaduvvá barg-gijs gudi duv häjmmagielav ságasti. Ságasta doarjagiehtadallij!

Dálkkum ietjá gielajda

Gå sosiáladievnastus gálggá dunjii vaddet aktugasjhiebadum diededimev de bargge gálgi vieledit i.s. makkrir kultuvralasj ja gielasj duohke l dujna. Mierkki ahte bargge, jus la dárbbo, bierriji dálkåv ávkkit gå diededi.

Vájku ij aktak dujsta gatjáda, de iesj máhtá ádnot dálkåv oadtjot jus da-kkirav dárbaha. Aktavuodav de válde kommuvnajn, mij ávdåsvásstádusáv adná dálkåjs. Vájku dujna l lagámusberaj gut máhttá dálkkut, de oajvvaduvá almulasj dálkåv ávkkit majt kommuvnna ásat.

Kultuvralasj sieradusá ja sieradusá vuojnojn ulmutjij gaskan umasslágásj rijkajs dahká muhtem vidjurijen lisj dávk buorre ávkkit tjanágahtes dálkåjt.

Dujna l rievtessuohta vuohkasit duostoduvvat

Ådâjakmáno 1.b. rájes gávnnu rijkalasj árvvovuodo sosiáladievnastusá huvson vuorrasij gáktuj. Árvvovuodujn miejnniduvvá etijkalasj árvo ja nárma ma galggi vuodon árrot bargguj vuorrasijhuvson. Galga dárjav ja viehkev vuogasláhkáj oadtidjot ja galga máhttet soabtsomav dâbddåt. Nåv guhkev máhttelis galga máhttet válljít goassa ja gáktu galga dárjav, viehkev ja dievnastusáv oadtidjot.

Ienep kommuvna li adnegoahztám bájkálasj árvulasjvuohhaloabedusájt.

Loabedusá vuojnnuji umassláhkáj umasse kommuvnajn valla ulmme l sämmi: Árvulasjvuohhaloabedusá galggi dunji tjielggit gáktu vuorrasijhukso vielet ja suoddji duv priváhttaviessomav, duv rubbmelasj integrítehtav, duv rievtessuoðav iesjmierredibmáj ja oasálasjvuohhtaj ja ienep.

Duv kommuvna bájkálasj árvulasjvuohhaloabedusá galggi duodastussan jali loabedussan dunji vuojneduvvat. Árvulasjvuohhaloabedus hähttu sisandit loabedusáv ietján gá masi l rievtessuohta lága milta jali juo l miededuvvam. Jus vuorrasijhukso ij ållida majt loabet de máhtá gujddit. Aktavuodav válde duv kommuvnajn oattjotjít diededimev makkir bájkálasj árvulasjvuohhaloabedusá ma li fámon. Huomaha kommuvna e hähttu ietjasa árvulasjvuohhaloabedusájt adnet valla ienemusá li ávdedime dakkir loabedusájt.

Kommuvnna l välggogis dárjav lagámusberrahijda vaddet

Kommuvnna l välggogis lagámusberrahijt doarjjot. Häjmmadievnastus la álu ávkken gesi sujtti lagámusberahav hejman. Jus lagámusberrahav sujtti de máhtá dárjav åhstsåt allasit. Dujna l rievtessuohta märrádusáv oadtidjot mij diedet jus la dárjav miededuvvam jali ij. Dujna l aj rievtessuohta gujddit kommuvna märrádusáv.

Målsudimdievnastus álu gávnnu hejman ja biejvvedåjma ulmutijida demänssaskibádagáj. Ietjá doarjja l ienebut ulmnen lagámusberrahijda, b.v. ságastallamjuohkusa, åhpodus ja doarjaaktavuohta giehtadallij.

Lagámusberaj- ja patiänntasiebre álu fälli åhpodusájt i.s. skibádagá birra mij la ulmtjin majt sujtti. Åhpodusá vaddi aj máhttelisvuodav gávnadit iehtjádij gudi ietjasa lagámusberrahijt sujttiji.

Viehkkenävo ja årudakhiebadibme

Jus dujna l sahtusvuohta de dávk dárbahtta viehkkenävojt ma giehpedi duv fertbájvvásasj viessomav ja dahká ahte dåbdå sihkarvuodav. Viehkkenävo ja ietjá doarjja márjju l aj dárbulasj oassen duv dálkudimen jali rehabiliterimin. Buojkulvisá viehkkenävojda majt oattjo barggoterapevta baktu l vierraståvllå, rullatåvrrå ja stråmmpåråhtte. Muhtem viehkkenävo li mävsodak valla muhtemijs iesj hähttu mákset. Vissa viehkkenävojt máhtá loaddnut ja ietjádijt

hähttu lájggit. Álu li dáktåra, barggoterapevta, skihpagymnasta ja logopeda gudi tjálli viehkkenävojt.

Årudakhiebadibme dávk giehpedisj dunji ietját árudagán ja viehket duv danna árrot ja viessot. Dábálasj dago li sjielmájt ierit válldet vaj álkkebut bääsá rullatåvråjn jali vierraståvlåjn. Årudakhiebadibme máhttá aj guoskhat stuoráp dagojda, nåv gák hissav installerit jali hivsigav ja lávggomlanjáv ådåstuhttet. Aktavuodav válde kommuvnajn ienep diedojda.

Persåvnålasj viehkke

Persåvnålasj viehkev la máttelis oadtjot jus gåbtjåduvá lágas dárja ja dievnastusá birra vissa ulmutjijda sáhtusvuodajn (LSS). Ienemusát mávsálvis miededuvvá persåvnålasj vähkkáj Oadjodájmadagás sosiáladievnastusbálka milta. Jus dujna 1 årrum persåvnålasj viehkke ávddål 65 jage de dav oattjo bisodit ållles viessomav jus la dárbulasj, valla ij la máttelis dunji oadtjot ienep viehkketijmajt maanjel gá la 65 jage ållim. Persåvnålasj viehkev ij máhte 65 jage álldara maanjela åhtsåt.

Dålvudimdievnastus bussa sadjáj

Dålvudimdievnastus la dievnastus gesi sáhtusvuoda diehti ij máhte bussajn mannat jali ietjá aktisasj dålvudagájt. Gut vierraståvlåv ávkki máhttá mannat sierralágásj hiebadum minibussaj. Dålvudakvidnudagá vuodji dålvudimmanoxt kommuvnna dahkamusá milta. Máksá räjsojs ja álu 1 rievtesvuohata räjsojda ráddjidum märráj. Rijkkadålvudimdievnastus baktu 1 máttelisvuohata guhkep räjsojda Svierigin. Ienep diededimev oattjo ietjat kommuvnan, ietjat dajvan jali ietjat lánndadikken.

Åsskoulmusj ja tjuottjodiddje

Jus la skibás jali ietjá oares ij des máhte ietjat priváhttaekonomidjas åvdåsvásstádusáv adnet jali ábjjat ietjat rievtesvuodajt sujton ja huvson, de máhtá åsskoulmutjis viehkev oadtjot. Åsskoulmusj (gut aj máhttá árrot kujnna) åvdåsvásstádusáv adná duv riekniga mávseduvvi ja máhttá doarjjot doarjjamerustallamijn ja ietjá aktijuodajn.

Jus la miededuvvam åsskoulmutjav de dujna 1 huoman sämmi rievtesvuohata degu åvdebut iesjmierredibmáj.

Jus dán la skibás jali ietjá oares i máhte ietjat jali ietjat ábmudagáv ábjjat de 1 máttelis viehkev tjuottjodiddjes oadtjot. Tjuottjodiddjen la ienep vijdesbirástiddje rievtesvuoda gá åsskoulmutjin. Tjuottjodiddje iesj mierret duv ábmudagá badjel ja duv åvdås gákajn ma li dahkamusán.

Åsskoulmutja ja tjuottjodiddje galggi agev barggat tjerda milta mij la ienemusát ávkken gesi barggi. Jus dujna 1 åsskoulmusj jali tjuottjodiddje de sán agev galggá dujsta gatjádit duv vuojnov ájnas ássjijn. Jus ij la máttelis de åsskoulmusj jali tjuottjodiddje máhttá aktavuodav duv gállasjguojmijn jali aktanårrujn válldet.

Jus dujna li gatjálvisá ásskoulmutja ja tjuottjodiddje birra de galga aktavuodav válldet alemusmindárijn ietjat kommuvnan. Diggeriektá mierret jus ulmusj galggá ásskoulmutjav jali tjuottjodiddjev oadtiot. Alemusmindár váksjut ahte ásskoulmutja ja tjuottjodiddje állidi ietjasa välggogisvuodajt.

Dievnastusá ma e rávka dárbbomerustallamav

Lága milta vissa kommuvnalasj rievtesvuodaj birra kommuvnna oadtu fállat vissa dievnastusájt ulmuttijda gudi li 67 jage állim jali vuorrasappo (jali ietjá áldar majt kommuvnna l mierredam) vani sierralágásj dárbbomerustallam rávkaduvvá. Persåvnålasj sujтов ij la gis máhttelis dan lága milta vaddet.

Kommuvnna mierret makkir dievnastusá galggi fáladuvvat ja man märráj galggi fáladuvvat. Kommuvnna mierret aj makkir mávso galggi váldeduvvat. Dievnastusáj gáktuj kommuvnan ij la välggogisvuhta dokumenterit danen gå ij guoska doarjjadagojda. Ij ga maná gujddit märrádusájt dievnastusáj birra..

Buojkulvis dievnastussaj la náv gáhtjodum dahkalimdievnastussan. Dievnastus la mij vuorrasijt praktijkalasj dakhamusáj viehket, bv. tjuovg-gabâhttsájt målssot ja vinndecklijniyt gahtsot. Dievnastus máhttá mávsodak jali binnek mávsujn.

Goahtedievnastusá værrobinne dimij

Máhtá iesj válljít goahtedievnastusájt værrobinne dimij ávkkit. Dán gut la vuorrasap jali állessjattuk mánná vuorrasij, máhtá goahtedievnastusájt njuolgga priváhtta vidnudagás oasstet. Vidnudak ádnu de værrobinne dimev dan máksuj. Buojkulvis dakkir dievnastusájda l snivvim, vinndeckbassam, bivtasbassam ja muohtagoajvvom. Máhttá aj árrot viehkken persåvnålasj rájnasvuodajn ja gárvodimij ja nuoladimij

Goahtedievnastusá e gullu sosiáladienvastusá doajmmaguovlluj. Värrodåj-madagán gávnu ienep diededibme dán birra.

Gejna galggá aktavuodav válldet?

Kommuvnna merustallá duv åtsálvisáv Häjmmadievnastus, årudak vuorrasijärromsajen ja ietjá vuorrasijuhvsov majt máhtá áhtsåt ietjat kommunnan. Áno ságastit doarjjagiehtadallín! Duv dákta jali distriktausjtár máhttá aj duv viehkedit aktavuodav kommunnajn válldet.

Jus galga semesterij mannat ietjá kommunnaj de duv häjmmakommuvnna galggá ávdåsvásstádusáv válldet doarjja- ja viehkkedagojs maj dárba. Semesterkommuvnna jali náv gáhtjodum guossidimkommuvnan la välgögisvuhta guoradallat makkir dagojt dárba ja de ållidit dajt.

Jus sidá jáhtet ietjá kommunnnaj de galga aktavuodav válldet dajna kommuvnajn. Duv åtsálvis galggá merustaláduvvat sämmiláhkáj náv gák gejda juo danna árru. Jus dujna alla álldara, sahtusuoda jali tjavgga skibádagá diehti l vijdes sujto- jali huksodagoj stuovva dárbo, de máhtá áhtsåt dagojt kommunnan gási sidá jáhtet. Duv åtsálvis dárja birra de galggá merustaláduvvat sämmiláhkáj náv gák sidjij gudi juo kommunnan árru.

Doarjjagiehtadalle guoradallá duv dárbojt

Doarjjagiehtadalle barggi kommunna dakhamusá milta ja mierredi jus ja man märráj galga viehkev miededuvvat. Doarjjagiehtadalle gávnuji gájkka kommunnajn valla muhtijen gáhtjoduvvi doarjjamerustallen, häjmmadievnastusviehkediddjen jali ietjá.

Duv åtsálvis dárja birra ij dárba tjálalattjat árrot. Nuoges la gá giehdoarjjagiehtadalláj majna viehkev dárba.

Diingo ájgev gávnadibmáj. Máhtá ietjat gállasjguojmey jali ietjá lagámusberrahijt mañnjáj válldet jus sidá. Buorre lisj dávk ulmutjav mañnjáj válldet gá galggá edna diededimev oadttot. Jus dujna l vájvve dárogielav dádjadit de máhtá dálkåv adnot.

Doarjjagiehtadalle galggá gávnadimen åtsådit manen viehkev åtså, makkir dagoj bierggi ja majna viehkev dárba. Doarjjagiehtadalle galggá dunji diededit makkir dago li kommunnan fállat.

Muhtijen dávk gávnnutji moadda máhttelis vuoge viehkev oadttot. Buojkulvissan máhtá häjmmadievnastus aktidum biejjvedájmajn alternatiivvan årudahkaj vuorrasijärromsajen. Doarjjagiehtadalle galggá guhkás máhttelis vieledit duv sávadusájt.

Válljimfriddjavuhta häjmmadievnastusán

Vissa kommunvna fálli válljimfriddjavuodav vuorrasijuhvson. Mierkki dán iesj oattjo valljít gut galggá dájmadit dagojt majt la miededuvvat. Doarjjagiehtadalle dunji diededimev vaddá makkir dájmadiddjij gaskan la máhttelis válljít. Jus dán i sidá jali dán i iesj máhte válljít de doarjjagiehtadalle galggá duv viehkedit gá fállá viehkev dájmadiddjes majt kommunna bálkki ulmutjida gudi e ietja vállji.

Vuorrasijoahpestiddje

Vuorrasijoahpestiddjen máhtá buohtastahttet vuorrasijårromsajjt ja häjmmadievnastusáv állés Svierigin. Goappátjagá kommuvnalasj, priváhtta ja vuojtodis dâjma gávnnuji. Gehtja Vuorrasijoahpestiddjen www.socialstyrelsen.se/aldreguiden

Riektásihkar merustallam

Dujna l rievtesvuhta rávkkat buorre duosstomav ja riektásihkar giehtadal-lamav. Doarjjagiehtadalle galggá árrot vástuk, ássjásaj, rievtek ja gálggá duv roattujn duosstot. Dujna l rievtesvuhta vuojnojt vaddet tjálalvisájda majt doarjjagiehtadalle dakhá guoradallamin ávddål gå doarjjamärrádus mierredu-vvá. Märrádus galggá agev dokumenteriduvvat. Märrádus máhttá mierreájg-gásasj jali fámon árrot mierredahtes ájggáj.

Hilgudismärrádus galggá agev tjálalattjat ja galggá árrot tjielggasit vuododum. Doarjjagiehtadalle galggá diededit dunji gáktu l máhettelis märrá-dusáv duobbmoståvllåj gujddit. Lågå ienebuv x. bielen.

Kommuvnna mierret därja birra

- Aktavuodav válde kommuwna doarjjagiehtadallijin gå dárba-häjmmadievnastusáv jali ietjá därjav kommuwnas.
- Gå åtsálvisáv dagá de dujna l agev rievtesvuhta tjálalasj märrádusáv oadtjot.
- Hilgudismärrádus galggá agev árrottjálalattjat.
- Jus dán illa dudálasj märrádusájn de máhtá duobbmoståvllåj gujddit.

Dujna l máhettelisvuhta moaddi viehkev åhtsåt

Jus aná kommuwna ij la mierredam dunji nuoges viehkev de máhtá åhtsåt ienebuv jali ietjá viehkev. Rádje ij gávnnu galli máhtá därjav åhtsåt. Vuodonjuol gadis la ahte märrádus därja birra l fámon ávddål ijguovlluj jali bájvváj majt kommuwnna l mierredam. Kommuwnna máhttá sierralágásj ássjen ådåsismerus-tallat märrádusáv jus duv dárbo viehkes la tjielggasit rievddaduvvam.

Iesjmiedogisdoajmma | goappátjagá duodden ja alternatijavvan

Ietján gå kommunvaj sosiáladievnastusá gávnnuji moatten kommuvnan iesjmiedogis dâjma. Girkko, Röda korset, lagámusberaj- ja pensjânerrasiebre fâlli åhpodusáv, dålvudimev, ráddnadievnastusáv, ålggobievjijt ja ietjá sosiálalasj dâjmajt. Iesjmiedogisorganisasjávnå muhtijen aktanbarggi sosiál-dievnastusájn ja máhti duodden sosiáladievnastussaj doajmmat.

Máhttá aj alternatijavvan dunji gut ij sidá jali ij la rievtesvuhta vähkkáj kommuvnas.

Patiänntasihkarvuohta ja oasálasjvuohta

Primerrasujton la dujna rievesvuohta mannat makkir sujttovaddaj sidá. Varresvuoha- ja skihpasujto l välggogis dunji vaddet diededimev mij la hiebadum dunji aktugattjan. Galga i.s. diededimev oadtot duv varresvuohavidjura birra, tjerda ma gávnnuji ájggeguovddelis åtsådibmáj ja sujttuj ja máhttelis dálkudime. Sujto ja dálkudime galggi guhkás máhttelis ”tjadáuvvat rádedimen patientajn”. Máhtá válljít hiejttet jali guodet oajvvadum dálkudimijs.

Dálkkum ietjá gielajda

Gå varresvuoha- ja sujttobargge galggi dunji vaddet aktugasjhiebadum diededimev de bargge galggi vieledit i.s. makkir kultuvralasj ja gielak duohke l dujna. Mierkki bargge, jus la dárbulasj, galggi dálkåv ávkkit gå diededi.

Vájku ij aktak dujsta gatjáda, de iesj máhtá ádnot dálkåv jus dakkirav dárbaha. Dalloj aktavuodav váldá kommuvnajn, mij ávdåsvásstádusáv adná dálkåjs. Vájku dujna l lagámusberaj mij dálkkut máhttá, de oajvvaduvá huoman ávkkit almulasj dálkåv gev lánndadigge jali kommuvnna ásat.

Kultuvralasj sieradusá ja sieradusá vuojnojn ulmutjij gaskan umasslagásj rijkajs dahká, muhtem vidjurijn dávk lisj buorre iesjrádálasj ulmutjijen gut dálkku.

Siejvvemgielladálkkå ja sahtedálkkum

Ulmutjijda gudi li bieljedime mánnarájes (mánnávuohabiljedime), bieljedimtblimedime, ållessjattukbieljedime ja gullovahágahtedum de lánndadikke li välggogisá fállat gejda årru lánndadikken ja stuovva danna viessu, dálkkådievnastusáv náv gáhtjodum sahtedálkkumij. Sahtedálkkumin la i.s. skihpasujtomanádibme.

NUBBE VUOJNNO (ådåstahtedum dálkasasj merustallam)

Vissa vidjurin la dujna riektá nubbe vuojnnuj, d.j. ådåstahtedum dálkasasj merustallam specílistas, ietján gå duv dáktaðra merustallam. Máhttá gábtiját

- jus la lásså dálkasasj märrádusá ávdân
- jus dujna I hägganihtte jali sierralágásj tjavgga skibádahka
- jus dálkasasj dálkudibme máhttá sierralágásj vádájt dunji buktet
- jus duv válljimin la sierralágásj stuorra ájnasvuhta duv boahtteájge viessomkvalitähftaj
- us ij la állu tjielgas makkir dálkudibme mij la hiebalgamos jur dunji.

Huomaha: Rievtesvuhta Ådåstuhtedum dálkasasj merustallamij ij la fámon bádnesujton.

Duv sujto ja dálkudibme dokumenteriduvvá journálan

Ulmme patiänntajournálav tjállet la ávdemusát ávdedit buorre ja sihkar sujttuj. Journálla galggá i.s. sisanedit diedoxt birra makkir diededimev dán la oadþjum ja makkir märrádusá li dagádum duv sujto ja dálkudime birra. Jus dán i lulu dádjadit juojddá journálan, de sidá soabmásav tjielggit. Jus aná juojddá journálan la boasstot jali ij la állu duolla, de máhtá dav tsuojgodit. Tsuojgodusá gálgti journálan tjáleduvvat.

Máhtá ságastit dáktaðriýn jali skihpasujtáríjn gut la tjálalvisás ávdåsvásstedam.

TJOAHKENANEDUM JOURNÁLLATJÁLLEM

Ulmme tjoahkenanedom journállatjállemijen la varresvuhta- ja skihpasujtto galggá oadtjot duv sujttodárbois ienep tjoahkenanedom gávåv vattátjít dunji buoremus máhttelis sujtv. Ulmijen duv sujto galggá náv sihkar gá máhttelis sjaddat de dávk álobu gudi sujton oassálassti dárbahittji duv journálan láhkåt. Duv sujto máhttá sisanedit aktavuodajt sujto umasslágásj ásij ja tjoahkenanedom journállatjállemijen diedo duv journálan máhti sirdeduvvat umasslágásj dåjmaj gaskan. Besa aj gärddádit duv sujttohistårjav juohkka bále gá iejvvi ådå sujttovaddev. Oajvvenjuolgadussan la, diedo duv varresvuoda jali ietjá persåvnålasj vidjurij birra e oattjo vatteduvvat ietjá sujttovaddijda váni duv miededime dagi. Jus miededa dav de val bargge gudi duv sujton oassálassti gudi oadtju diedojs oasev válldet duv journálan.

Stuoves sujtoaktavuhta

Dán galga máhttet jasskavuodav ja sihkarvuodav dåbddåt ja duv varresvuhta- ja skihpasujtto gálggá årrot náv aktelasj ja aktijdum gá máhttelis. Dujna l danen rievtesvuohta oadtjot náv gáhtjodum "stuoves sujtoaktavuodav" gut máhttá duv umassláhkáj viehkedit. Stuoves sujtoaktavuhta máhttá bv. aktjidit sujto dagojt ja aktavuohtaulmutjin årrot varresvuhta-ja skihpasu-jto ietjá ásijda. Stuoves sujtoaktavuhta máhttá aj duv viehkedit aktavuodan ietjá guosse fáb mudagáj náv gák sosiáladienvastus jali Oadjofáb mudahka. Stuoves sujtoaktavuhta máhttá årrot soames varresvuhta- ja skihpasujtto-barggij siegen, bv. dåktår, skihpasujtár jali psykologa, jali ulmusj ienep tjuottjodus dåjmajn. Stuoves sujtoaktavuhta nammaduvvá gá gudi åvdåsvásstá-dusáv adni duv sujtos mierredi dujna l dassta dárbbó, jali gá iesj dav áno. Stuoves aktavuhta l ájnas gá patientan la vijor mij skibádagá jali vahága diehti vágáv buktá patienta häggaj. Stuoves aktavuhta åvdåsvásstádusáv adná aktavuodajs hägganedim dálkudime gáktuj.

Varresvuhta- ja skihpasujtto hejman

Dunji máhttelisvuhta viehkev oadjtöt vissa skihpasujttodagoj hejman aktugasj bálin jali guhkep ájggáj, náv gáhtjodum häjmmaskihpasujton. Åvdåsvásstediddje häjmmaskihpasujtos la juogu lánndadigge jali kommuvnna. Bargge varresguovdátjin jali duv doarjjagiehtadalle máhtti diededimev vaddet gáktu l duv kommuvnna. Duv dákta jali distrikta suitár varresguovdátjin máhttá dunji ienep diededimev vaddet makkir máhttelisvuoda gávnnuji hábbmitjít häjmmaskihpasujtov duv dárojs. Moatten kommuvnna la dállea åvdåsvásstádus häjmmaskihpasujtos sahte årromsajen.

Kommuvna agev åvdåsvásstádusáv adná häjmmasujtos sierralágásj vies-somin.

Njálmmevarresvuohhtamerustallam ja dárbulasj bádnesujtto

Jus dujna l sujtna- ja huksadagojs stuovva dárbbo de dujna l rievtesvuhta duv njálmmevarresvuodas merustallam. Lánndadigge fálla bádnedåktårír jali bádnehygienistas mávsodak åtsådimev. Sierralágásj bádnesujttodárjan vuorrasijda gudi dárbahi vijdesbirástiddje sujtna- ja huksadagojt gávnu aj fáladus dárbulasj bádnesujto birra.

Mávso li sämmi náv gák manádimen varresvuhta- ja skihpasujton. Al-lamáksosuodje l fámon. Dujna l rievtesvuhta dárbulasj bádnesujtuj vájku dán illa njálmmevarresvuohhtamerustallamav tjadádam.

Rievtesvuhta dálkasgähettjamij

Ájnas la duv dálkkasa buoragit aktan doajmmi ja dán buoragit dajs vie-so. Dálkasgähettjamijn viehkken máhttá buorebut merustallat duv varresvuohhtavidjurav ja báhtusijt dálkkasijs majt bárå. Máhttá aj merustallat váfájt dálkkasijs ja máhttelis tjuovvusijt majt ij sidá. Dálkasgähettjam gálggá binnemusát akti jahkáj dagáduvvat jus la 75 jage állim jali vuorrasabbo (vájku áro sahte årromin jali vuorrasijårromsajen) jus la tjáledum vihtta jali ienep dálkkasa jali jus gáttá jali diedá dujna li vájve maj oarre l dálkkasa majt bárå.

Jus la sujttovahágij boadádallam

Jus dán sujttováhagis boadádallá de sujttovadde galggá ruvva máhtelis dunji diededit dáhpadus la sjaddam mij la sujttovahágav buktám

- majt sujttovadde ájguu dahkat vaj sjimuk vahák ij vat galggá sjaddat igen
- dán máhtá gujddimusáv Inspeksjåvnnáj Sujttuj ja Huksuj (IVO) diededit
- dán máhtá mávsálvisáv patiänntaduodastusás rávkkat
- gávnuuji patiänntasiebrreráde maj vidno l patientajt doarjjot ja viehkedit.

Sujttovadde galggá ienemusát aj dunji diededit sij li diededam IVO:j vahágis mij la buktám jali márju luluj buktám tjavgga vahágav dunji (lex Maria).

Dán galga de aj máhtelisvuodav oadljot ietjat vásádusáv vahágis gávvit. IVO galggá gähtjtat jus varrevuhta- ja skihpasujtu l guoradallam vahágav nuohkásit ja jus la hiebalasj biedjamdagotj álgadam hieredittjat vahák vat dávk sjattasj. Jus iesj i máhte duosstot diededimev de galggá lágamusberrahij vatteduvvat.

JUS SIDÁ VARRESVUOHTA- JA SKIHPASUJTTUJ GUJDDIT

Patiänntasihkarvuhtalágan mij fábmuj bådij ådåjakmáno 1.b. 2011 la ulmme sujto galggá sihkarabbo sjaddat. Jus dán la boasstotdåmajduvvam de máhtá dav diededit. Lagámusberrahijin la aj rievtesvuhta gujddit sujttuj. Gujddimusá máhtti åvdedit sujto buorep ja sihkarabbo gájkajda sjaddá.

Inspeksjåvnná Sujttuj ja huksuj (IVO) la gähttjofábmudahka goap-pátjagá varresvuhta- ja skihpasujtu ja sosiáldievnastussaj. Jus dán sidá gujddit sujttuj de galga aktavuodav válldet Inspeksjåvnájn Sujttuj ja huksuj (IVO).

GUT MAJT DAHKÁ SUJTON JA HUVSON?

Distrikttadåktår/fuolkedåktår: Åtsåt, diagnåvsåjt biedjá, dálkut ja dálkkasijt tjállá. Rádjá specialisstadåktårij jus la dárbulasj. Dåktåra li álu tjanádum varresguovdátji jali fuolkedåktårduos-tudahkaj.

Skihpasujtá: Ávdåsvásstádusáv adná patiänntalahka sujto- ja dálkudimbargos. Skihpasujtára gávnnuji goappátjagá lánndadik-ke primerrasujton ja kommuvnalasj varresvuhta- ja skihpasujton.

Vuolep sujtár/sujtá: Dáhká praktijkalasj huksovidnojt ja vissa skihpasujttodahkamusájt. Vuolepsujtára ja sujtára val oadtu dálk- kasijt juohket jus ávdåsvásstediddje skihpasujtá la delegerim dav barggodahkusav sidji.

Doarjjagiehtadalle: Åtsåt viehkkedárbov ja mierret jus ja man märráj häjmmadievnastus jali ietjá vuorrasijhukso galggá miede- duvvat. Doarjjagiehtadalle li kommuvnas bálggidum.

Åssudakoajvve/barggolájddijiddje: Ávdåsvásstádusáv adná dâjmas ja dan barggijs bv. häjmmadievnastusdajvan jali vuorrasijårromsajen.

Barggoterapävta: Hiebat ja oajvvat viehkkenävoj birra ja ásat hárjjidallamprógrámmav. Barggoterapevta álu oassálassti åruda- kiebadimen.

Dietissta: Oajvvat biebmo birra ulmutjijda gudi dárbahi ietjasa biebmov hiebadit, buojkulvissan vissa skibádagá diehti.

Logopeda: Åtsåt ja dálkut vájvijt tjanádum giellaj ja hållaj ja åtsåt bårråm- ja njiellamvájvijt ja oajvvat hiebadimij birra.

Skihpagymnassta: Barggá rehabiliterimijn. Dálkut ja oajvvat hárjjidallamprógrámmav. Hiebat vissa viehkkenävojt.

Man ednagav máksá?

Ienemusát hähttū skihpasujtos, dálkasijs ja vuorrasijhuvsos mákset. Man ednagav hähttū mákset mierreduvvā gánnå rijkan åro. Målsut aj majt móvso sisani. Móvso sujtos ja huvsos mierreduvvi juohkka kommuvnna ja lánn-dadikken. Lagan gávnuji biejadusá gávnuji ma suoddjiji ilá alla móvsojda.

Lánndadikke rabás varresvuhta- ja skihpasujto

Lánndadikkij rabás varresvuhta- ja skihpasujto gábttjå sujtos ja dálkudimev skihpasujttodostudagán ja varresguovdátjijn, lánndadiggedåjmadum häjmmaskihpasujto ja sujto ietjá sujttoásadusájn ma lánndadikkes dåjmaduvvi jali biednigahteduvvi. Lánndadigge agev ávdåsvásstádusáv adná dákta-rargojs. Jagen ij aktak dárbaha mákset ienebuv gá vissa summaj (allamák-sosuodje). Aktavuodav válde ietjat varresguovdátjijn oattjotjit diededimev summa birra.

Gesi l rievtesvuhta dárbulasj bádnesujtuj gávnu aj manádibme bádnedåktårin ja bádnehygiensistan allamáksosuojen. Njálmmevarresvuhta-merustallam la agev móvsodak. Gá l sisitjáledum skihpadáben (móskos varresvuhta- ja skihpasujto) de lánndadigge oadtju alemus jánndurmávsov válldet. Mókso ij gávnu lánndadikke allamáksosuojen.

Dálkkasa

Dálkkasijda aj gávnu alemus rádje man ednagav hähttū mákset jagen. Jus sidá gáhttít stuurra aktigálojs de máhettelisuoda gávnuji móvsov moatte sisimáksemij juohket. Oassemáksemvuogádahka mierkki ietjasmókso máhttá jagen juogeduvvat vuostasj oasstemis ja móvseduvvat vissa summajn mán-nuj. Gatjáda lagámus dálkasboargalin!

Kommuvnalasj sujto ja hukso

Kommuvnna oadtju móvsojt i.s. häjmmadievnastussaj ja biejjvedoajmmaj ja kommuvnalasj varresvuhta- ja skihpasujtuj válldet. Kommuvnna agev ávdåsvásstádusáv adná varresvuhta- ja skihpasujtos sierralágásj árromsajen. Moatten kommuvnna li aj málssum ávdåsvásstádusáv häjmmadievnastusás. Sosiáladievnastuslágan gávnuji biejadusá ma njuolgadi gáktu kommuvnna galggá merustallat aktugattja móvsojt. Máksonjuolgadusá li sämmi vájku doajmma kommuvnas jali priváhtta vidnudagás dåjmaduvvá.

A Sisboahomerustallam

Máksonjuolgadusá sosiáladievnastuslágan diededi i.s. makkir sisboadojt kommunvnna oadtjo vieledit gå merustallá mávsov. Le sisboahio virges (iene-musát pensjåvnå), sisboahio älädusdåjmas ja sisboahio kapitálas (bv. renta, oasosjuogadime). Kapitálla gis ij oattjo mávsov bájnatiit. Årudakduodde riekkniduvvá sisboahion. Merustalátjit makkir máksov jur dån galga mákset de kommunvnna hähtru duv máksonárev riekknit.

B Viessomnárre

Viessomnárre galggá gåbttjât sahte viessomgålojt (gehtja diehtogahpav 37. bielen) ja ålles årudakgålov. Viessomnárre mierkki dujna l rievtesvuohta bisodit vuolemus summav ietjat sisboadojs åvddål gå mávso oadtju valde-duvvat. Umasslagásj vuolemussumma li ma mierreduvvii jus la aktuårro jali aktanårro. Kommuvnna galggá láhkabiejadum unnemussumma milta merustallat duv viessomnárev. Aktavuodav vállde kommunvna máksogiehtadallijen oattjtit diedov ájggeguovddelis summa birra.

C Allamáksosuodje

Sosiáladievnastusláhka diedet alemus mánnomávsov majt kommunvnna oadtjo válldet. Allamáksosuodje mierreduvvá haddevuodoárvoj mij jahkásat-tjat rievddaduvvá. Dån i goassak dárbaha mákset ienebuv gå summav mij la merustaláuvvam sierraláhkáj dunji. Ienemusát máksá summav mij vuosstá-jvásstet allamáksosuojev.

Huomaha: Mierre allamáksosuodjáj ja viessomnárráj rievddaduvvá juohkka jage.

Dábálasj viessomgålo

Dábálásj viessomgålo majt binnemussumma galggá gábtjåt:

- Biebmo, gákka bårrusa
- biktasa ja gábmaga
- asstoájggefritid
- rájnasvuohta
- lobbddemgálvo
- bæjvvásasjtidnik, telefåvnnå, TV:a-mákso
- viessobierggasa ja lihte
- häjmmaduodastus
- goahteelektrisitääjtta hushållsel
- räjso
- dálkkasa, bádnesujitto, rabás varresvuohta- ja skihpasujitto.

Jus dujna älla biedniga árromgålluj ja sahte viessomgålojda de máhtá ekonomalasj därjav/bierggimdärjav åhtsåt. Aktavuodav válde kommuvnajn.

Majt máksá sierralágásj viessomin?

Biejadusá máksomerustallamij la sämmi vájku áro sahte árromsajen jali sierralágásj árromsajen. Jus áro sierralágásj árromsajen de ienemusát mávsá lájgov árudagás. Lájggolága njuolgadusá lájggomerustallamij la fámon ja dán bierri dâjmadit lájgosåbadisáv oattjo.

Jus áro lanján mättijn látjujn de mávsá dan sadjáj mavsov árromsajes. Dakkir árromsadjáj gávnnu láhkabiejadum rádje man ednagav kommuvnna oadtju válldet. Oattjotjit diedov mij la alemus summa, de máhtá aktavuodav válldet máksogiehtadallijn duv kommuvnan. Gå áro sierralágásj árromsajen de mávsá lájgov árudagás, mavsov sujtos ja huvsos ja mavsov biebmos.

Huomaha: Duv gállasjguojmme jali aktanárro ij galgá rievtugahtes nievre-dum ekonomalasj vidjurin sjaddat danen gå dán hähttu vuorrasijárromsadjáj jáhtet.

Ienep diededibme

Oattjotjit ienep diededimev birra gáktu duv mavso merustaláduvvi de máhtá aktavuodav válldet máksogiehtadallijn duv kommuvnan.

Jus dår illa dudálasj

Märrádusájt sosiáladievnastusdagoj birra l máhtelis gujddit

Jus duv åtsálvis vuorrasijårromsadjáj jáhtet hilgoduvvá de dávk la máhtelis ássjev duobbmoståvlân gähftjalit. Loabeduvá aj gujddit jus miededuvá binnep häjmmadievnastusáv gå majt la åhtsåm jali jus duv åtsálvis la hilgoduvvam. Gájkka märrádusá hilgudisá birra åtsálvissaj därja gáktuj la máhtelis gujddidit. Guoská goappátjagá hilgudissaj ållásit ja hilgudissaj muhtem mudduj. Märrádusáv móvsoj birra l aj máhtelis gujddit.

Märrádusáv skihpasujto birra ij la máhtelis gujddit

Sjimugis rievtesvuhta gujddit ij gávnu varresvuhta- ja skihpasujton. Dåktåra, skihpasujfára ja ienebu mierredi jus máhtá vissa dálkudimev oadtidjot jali ij. Máhtá åvddåjbuktet asjmev ja lájtov valla ij gávnu duobbmoståvllå mij gähftjal jus dujna l rievtesvuhta vissa dálkudibmáj jali ietjá skihpasujttodahkuj.

Dår máhtá märrádusáv gujddit

- jus dår i åbbå viehkev miededuvá
- jus dår miededuvá binnep viehkev gå majt la åhtsåm
- jus dår i miededuvá viehkev majt la åhtsåm, (bv.dår miededuvá häjmma-dievnastusáv årudagá sadjáj vuorrasijårromsajen)
- jus kommunna binnet jali hiejtet åvdep miededum därjav
- jus illa dudálasj móvso stuorrudagájn.

Návti gujddi

Gå la hilgudismärrádusáv oadtjum – mij gálggá tjálalattjat- de hähttú gálmán vahkon gujddit. Gujtulvis galggá kommunna sosiálasiebrrerádáj vatteduvvat. Sosiálasiebrreráde märos jus oarre gávnu märrádusáv rievddadit. Jus märrádus ij rievddaduvá náv gák la rávkkam, de duv gujtulvis galggá tjuottjudus-riektaj rájaduvvat.

Jus illa tjuottjudusriektá duobmojn dudálasj de l máhttelisvuohta kámmáriektaj joarkket ja, maŋutjissaj, Alemus tjuottjudusduobbmostávlláj. Giehtadalátjtí duv ássjev dáj instánsajs muhtemin de gähftjalimloahpe rávkaduvvá. Dakkir loahpe vatteduvvá bv, jus duv ássje l ájnas ja máhttá oajvadusáv vaddet gáktu sjimugis ássje boahtteájgen galggi árvustaláduvvat.

Kommuvnan la aj rievtesvuohta gujddit jus adná tjuottjudusriektá jali kám-márriektá duobbmo l boasstot.

Riektá mávsálvissaj

Jus dán jali duv ábmudahka vhágaheteduvvá häjmmadievnastus dåjmadi-men duv hejman jali vuorrasijårromsajen gánnå åro, de dávk dujna lisj riektá mávsálvissaj kommuvnas jali aktugasj dåjmas mij dievnastusáv dåjmat.

Jus vhágaheteduvá skihpasujton, bv. dálkudimen, de máhtá ekonomalasj mávsálvisáv rávkkat. Jus vähák sjaddá lánndadiggeäggudum skihpasujton ja bádnesujton de galga aktavuodav válldet Lánndadikkij Gasskasasj Duo-dastussiebrijn/Landstingets Ömsesidiga Försäkringsbolag (LÖF). Sämmi l fámon jus vähák sjaddá priváhtta sujttovadden mij såbadisá milta lánndadik-kij varresvuohta- ja skihpasujtov dåjmat. Danna álu dalága rádev ja gätjás-tusav oattjo. Jus sidá gujddit bádnedåktári gut la sebrulasj älädussuorgen Priváhttabádnedåktåra/Privattandläkarna, de aktavuodav váldá Priváhttabád-nesujttodiededimij/Privattandvårdsupplysningen.

Jus vähák sjaddá kommuvnalasj jali priváhtta skihpasujton de galga aktavuodav válldet sujttovadde duodastussiebrijn. Patiänntaduodastussiebrre duv viehket duodastussiebrev åhtsåt duodastussiebrev

Jus la vhágahetedum dálkkasis, de máhtá aktavuodav válldet Dálkasduo-dastusájn/Läkemedelsförsäkringen.

Jus duostoduvá nievret jali jus loabedum viehkke gáhtu

Häjmmadievnastus máhttá maŋjedit. Viehkkenävvoguovdásj máhttá boas-to vierraståvlåv rádjat. Boastodagoj oare l álu boastodádjadusá ja moadda tjuolma tjoavdeduvvi álkemusát ságasta guosske barggij. Jus boastodago gärddoduvvi, jus nievret duostoduvá jali dán i ájgas boade barggij de bierri aktavuodav válldet barggolájjiddjij. Jus sidá joarkket gujddimusájn de máhtá aktavuodav válldet gejna åvdåsvásstádusáv adná dåjmas, bv. åjvvijn. Bájkkálasj barggovuoge galggi gávnnut gut gujddimusájt duosstu. Máhtá diedon agev aktavuodav válldet bájkálasj politijkarij gejn la gájkbadjásasj åvdåsvásstádus sujetos ja huvsos.

Duv rievtesvuoda birra gujddit ja vuorrasijhuvso välggogisvuoda birra diededit

- hilgudismärrádusáv häjmmadievnastusá, vuorrasijårromsaje ja ietjá dårja birra l máhttelis gujddit.
- märrádusáv mávsoj birra sujtuj ja huksuj la máhttelis gujddit.
- varresvuhta- ja skihpasuítov ij la máhttelis gujddit.
- Patiänntasiebrreráde máhti bagádit ja viehkedit jus dujna li sujttogatjálvisá.
- Pensjänerra- ja lagámusberajsiebre máhti aj bagádit ja viehkedit ja ienep gájkasasj diededimev vaddet.
- Gákka bargge vuorrasijhuvson li välggogisá diededit bahás vidjurijt ja vágájt bahás vidjurijda ma guosski aktugattjajda gudi vuorrasijhuvsov oadþju gesi ávdåsvásstádusáv adná dâjmas (Lex Sarah).

Kommuvnajn ma li adnegoahztám válljimfriddjavuohtavuogádagáv vuorrasijhuvson máhtá dâjmadiddjev málssot jus illa dudálasj. Doarjjagiehtadalle máhttá dunji diededit gáktu dagáduvvá.

Jus dân illa dudálasj varresvuohtaguovdátjijn majt la válljim de dujna l lága milta rievtesvuhta varresvuohtaguovdatjav málssot.

Diededibme Justitieoahhtsáj

Máhtá gujddit Justitieoahhtsáj (JO) jus aná dân la boasstot giehtadaláduvvam fábmuðagás jali virggeálmmás ássje giehtadallamin. JO:a dahkamus la váksjut fábmuðagá ja virggeálmmá stáhta ja kommuvnalasj fábmuðagájn lágajt tjuovvu.

Diededibme Nuppástimoahhtsáj

Máhtá Nuppástimoahhtsáj (DO) diededit jus aná dân la nuppástuvvam ja l gasskavuhta sjervijn, álmmuktjerdak tjadnusijn, jáhkkudagájn jali ietjá jáhkkudakvuojnojn, sáhtusvuodajn, seksualalasj tjerdaín, álldarijn gáktuj ja ienep.

Dánna máhtá rádev ja viehkev oadtjot

Patiänntasiebrreráde gávnnuji gákka kommuvnajn jali lánndadikkijn, valla li organiseridum umasslhákaj. Diededibme gáktu patiänntasiebrreráde li organiseridum máhttá färtahasj kommuvnas ja lánndadikkes oadtjot. Patiänntasiebrreráde galggi doarjjot ja viehkedit aktugasj patientajt ja rádev vaddet gáktu gálsga joarkket gujdulvisáj. Galggi aj oassálasstet kvalitättaåvdedibmáj ja alla patiänntasihkarvuohat varresvuhta- ja skihpasujton.

Muhtem kommuvnajn gávnnuji aj vuorrasijoahttse ja lagámusberajkon-sulenta sjimugis barggodahkamusáj. Ájggeguovddelis telefåvnnånummara galggi kommuvnan gávnnut.

Sáhtusvuhtaorganisasjávnå ja pensjánerra- ja lagámusberajsiebre aj máhti rádev ja viehkev vaddet. Dájn álu gávnnuji ulmutja gejn li buorre diedo vuorrasappoj rievtesvuodaj birra sujton ja huvson.

Báhkolissta

Doarjja Häjmmadievnastus, sierralágásj árromsadje ja ietjá kommuvnalasj viehkke i.s. vuorrasijda. Rievtesvuhta doarjja njuolgaduvvá sosiáladievnastuslágan. Doarjja miededuvvá kommuvnas aktugasj merustallama (dárboárvustallama) mañjela.

BTP Árudakduodde pensjånerajda. Stáhtas biednigahteduvvá ja Pensjåvnåfábmudagás tjuottjoduvvá.

Biejvvedoajmma Tjoahkkenamma dâjmajda ma biejen dâjmaduvvi, muhttijen aj vahkkogietjijen. Ulmme målsut rehabiliterimis gitta säbrástallamij ja aktisasjvuohat. Muhtemij ulmme I sierra diagnåvssåjuohkusijda, buojkulvissan ulmutja demänssaskibádagájn.

Delegerim Mierkki sirddet rievtesvuodav vissa barggodahkusijt dâjmadit vuolep ávdåsvåsstádusmieren. Buojkulvis: Vuolepsujtár juogat dálkkasijt mañjel gå skihpasujtár la gehtjadam vuolepsujtára máhttudagájt.

Entreprenada Kommuvnna ja lánndadigge biedjá häjmmadievnastusá dâjmadimev jali vuorrasijárromsaje jali sujttoguovdátja dâjmav ietjá dâjmadiddjáj. Buojkulvis: Priváhtta vidnudahka dâjmat sujttoguovdátjav lánndadikke dahkamusá milta.

Viessomnárre Viessomnárijn miejnniduvvá summa majt aktugattjan la rievtesvuhta bisodit ietjas sisbåhtusijs ávddål gá mákso oadtu váldeduvvat. Viessomnárre I láhkabiejadum vuolemussummas, máhettelis aktugasj merustaládum vuolemussumma lasedimijen ja ålles ájggeguovd delis árudakmákso.

Geratrijkka Oahppa vuorastime skibádagáj birra. Geratrijkalasj klinikajn sujtiduvvi vuorrasa bahás ja gássjelis sujto- ja rehabiliterim-dárぶjn.

Häjmmaskihpasujtto Varresvuhta- ja skihpasujtto mij hejman dâjmaduvvá. Organiseriduvvá goappátjagá lánndadikkes ja kommuvnas. Muhtem saijen gávnu alvos häjmmaskihpasujtto mij skihpadåhpeklínikajs dâjmaduvvá.

Häjmmadievnastus Kommuvnalasj doarjja mij galggá giehpedit vuorrasijda sijá hejman, buojkulvissan viehkke persåvnålasj sujtuin, snivvimijen, biebbmojuogadimijen, sosiálalasj säbrástallamijen ja dálkasjuogedimijen.

Allamáksosuodje Alemus láhkabiejadum mánnomákso majt kommuvnna oadtu sujtos ja huvvos válldet. Alemus mákso häjmmadievnastusás, iemelágásj ja sierralágásj árromsajes, biejvvedåjmas ja kommuvnalasj varresvuhta- ja skihpasujtos riekkniduvvá návti: $0,48 \times \text{haddevuodoárvvo}/12$. Alemus mákso sujtos ja huvvos ja árromsajes lanjan måttijen látjuin riekkniduvvá návti: $0,50 \times \text{haddevodoárvvo}/12$.

Åniájgeárromsadje Tjoahkkenamma gasskabåddåsasj árromsaje umasslagásj hámijda buojkulvissan rehabiliterim jali målsudibme lagámusberrahijda (gehtja vuorrosujtto).

MAR/DÅR Dálkasåvdåsvásstediddje rehabiliterimis. Dakkir, sierra bie-jadum ulmusj gávnnu vissa kommuvnajn ja sujna l dahkamus sierraláh-káj suoddjit sihkarvuodav ja kvalitehtav rehabiliterimij kommuvnalasj varresvuhta- ja skihpasujton.

MAS/DÅS Dálkasåvdåsvásstediddje skihpasujtár. Sujna l vidno suoddjit sihkarvuodav ja kvalitehtav varresvuhta- ja skihpasujton. Aktugasj vid-nudagájn dávk littji ietjasá ávdåsvásstediddje skihpasujtára. Gå DÅR ij gávnnu kommuvnan de DÅS:an la aj ávdåsvásstádus rehabiliterimis.

Almulasjvuhta- ja sekretässaláhka Njuolgat i.s. makkir diedo sekretessas varresvuhta- ja skihpasujton ja sosiáladievnastusán gábtjáduvví (mij kommuvnas ja lánnadadikkes dájmaduvvá).

Sahte árromsadje Árromsadje mij ij la sierralágásjárromsadje, bv. dähpe jali árudahka sahte dåben moatte fuolkkái.

Patiänntajournálla Tjálálvisá patienta varresvuhtavidjura, tjaledum dálkkasij birra j.n.v. Dåktår ja ietjá legitimeridum skihpasujtobargge li välggogisá journálav tjället. Journálla suoddjiduvvá sekretessas.

Primerrasujtto Dási gullu i.s. varresguovdátjá ja vissa kommuvnajn hä-jmmaskihpasujtto. Primerrasujtto galggá viesájdiddijí varresvuhta- ja skihpasujtto vuododárbov ållidit.

Haddevuodoárvo Merustaláduvvá ráddidusás juohkka jage vies-somgáloj rievddadimij vuodos. Stívrri mierev i.s. viessomnárráj, al-lamáksosuodjáj ja pensjávnájda.

Rievtesvuhta gujddit Rievtesvuhta gujddit märrádusáv duobbmoståv-lláj, bv. hilgudis åtsálvissaj häjmmadievnastusá gáktuj. Rievtesvuhta gujddit gábtjá vuorrasijhuvsov (sosiáladievnastus) valla ij varresvuhta- ja skihpasujtov.

Sekretässa ja sjávovälggogisvuhta Mierkki diedo ja ássjetjállaga e oattjo gullumáhthes ulmutjíj váni aktugattja loabe dagi vatteduvvat. Sekretässa ja sjávovälggogisvuhta l fámon goappátjagá varresvuhta- ja skihpasujton ja vuorrasijhuvson (sosiáladievnastus), vájku gässta doa-jmma lájddiduvvá.

Senioraárromsadje Årudagá hábbmidum vuorrasijda. Årudagá e riek-knidalá sierralágásj árromsadjen danen gá e merustaláduvá doarijan sosiáladievnastuslága milta. (gehtja sierralágásj árromsadje).

Måskossujtto Varresvuhta- ja skihpasujtto gá l sisitjáledum skihpadå-ben.

Sierralágásj árromsadje Sosiáladievnastusá namma árudagájda ma li hiebadum vuorrasijda ja miededuvvá doarjjan sosiáladievnastuslága milta. Gåhtjudallá moaddan ietjá namman, mierredum árromsaje hámes, buokulvissan: juogosárudahka, dievnastusdåhpe, skihpähjma, vuorrasijdåhpe jali sujtto- ja huksoárromsadje.

SBTP Sierralágásj árudakduodde pensjánerajda. Árudakduodde pensjánerajda sieldes vuollegis pensjávnåjn. Pensjávnnåfåbmudagás giehtadaláduvvá.

Gähttjo IVO gähttjá ahte láhkaásadibme tjuovoduvvá. Inspeksjávnnå Sujtuj ja Huksuj (IVO) la gähttjofåbmudahka varresvuhta- ja skihpsujtuj ja sosiáladievnastussaj. IVO máhttá gähttjot åvdåsvásstádiddjijt dåjmajs, divudit bahás vidjurijt jali bahás vánesvuodajt. Jus dajma dáv e divuda, de IVO máhttá dåjmav åvddålijuovlluj buorggot.

Vuorrosujtto Mierkki vuoras ulmusj mólsut häjmmaárromsajev duolloj dálloj árrrot ániággeárromsajen. Ulmme máhttá árrrot rehabiliterim ja/ jali mólsudibme lagámusberrahija.

Vuorrasijbierggimdoarjja Máhttá ulmutjijs gudi li ållim 65 jage åtsåduvvat ja vuorrasa gejn la sieldes vuollegis sisboahto jali ij la åbbå. Pensjávnnåfåbmudagás giehtadaláduvvá.

Rabássujtto Varresvuhta- ja skihpasujtto mij ij båhtusav vatte sisitjálemij skihpadåben ájnat mij dåjmaduvvá bv. fuolkedåktåris jali distrikasujtåris varresguovdátjin, skihpasujtåris vuorrasijárromsajen jali duostudagán skihpadåben.

Muhtem ájnas lágá

Sosiáladievnastuslákka (SoL) Njuolgat kommuvnaj vuorrasijhuvsov ja ietjá sosiáladievnastusáv. Njuolgat i.s. aktugattja rievtesvuodav doarjjaj.

Varresvuhta- ja skihpasujtoláhka (HSL) Njuolgat varresvuhta- skihpasujtov ja buojkot kommuvnaj ávdåsvásstádusáv varresvuhta- ja skihpasujtos.

Láhka almasjdiedoí giehtadallama birra sosiáladievnastusán (SoL- PuL) Njuolgat almasjdiedoí giehtadallamav sosiáladievnastusán.

Láhka árudakhiebadimdárja birra Njuolgat i.s. makkir biedjamdagó masi árudakhiebadimdoarjja máhttá aneduvvat ja gáktu átsálvisá dán birra giehtadaláduvvi.

Láhka dálvudimdievnastusá birra Kommuvnna jali lánndadigge/guovllo ávdåsvásstádusáv adná dálvudimdievnastus ásaduvvá ulmutjijda sáhtusvuodajn gudi e máhte gájkkásasj kommunikasjávnáj riejssit.

Láhka dahkotjerda birra värrobinneñimen goahtebargguj Njuolgat ávddálbiejadusájt ja vuodojti värrobinneñibmáj ja gudi máhti värrobinneñimev oadtiot.

Láhka rijkalasj unneplågoj ja unneplågogielaj birra Njuolgat i.s. biejadusájt rijkalasj unneplågoj, rijkalasj unneplågogielaj, tjuottjudusguovloj birra ja riektáv vuorrasijhuvsov unneplågogielajn suomagiella, meängiella ja sámegiella oadtiot.

Láhka rijkkadálvudimdievnastusá birra Njuolgat mávsálvisáv räjs-sogalojda ulmutjijda sujtorávkke ja stuovva sáhtusvuodajn gá hähttuji riejssit sierralágásj divras vuogijin ietjas kommuvnna jali lena ålggolin.

Láhka vissa kommuvnalasj rievtesvuodaj birra Lag om vissa kommuinala befogenheter Njuolgat kommuvnna loabeduvvá váni aktugasj dárbbomerustallama dagi dievnastusájt fállat ulmutjijda gudi li állim 65 jage.

Láhka dárja ja dievnastusa birra vissa sáhtusulmutjijda (LSS) Njuolgat sierralágásj dárjav ja dievnastusáv vissa juohkusiijda sujtorávkke ja stuovva sáhtusvuodaj. Fámon la ávdemusát gejda li sáhtusvuodav áttjudentallam ávddál gá li 65 jage állim.

Láhka válljimfriddjavuohatuogadagá birra (LOV) Vaddá kommuvnajda ja lánndadikkijda máhittelisvuodav duv dibbdet umasslagásj dâjmadiidjij gaskan vuorrasijhuvson jali primerrasujton válljít.

Tjuottjuduslákka Njuolgat i.s. gáktu rijka fábmudagá galggi ássjijt ma guosski aktugattjajda giehtadallat.

Kommuvnnaláhka Njuolgat i.s. majt kommuvna ja lánndadikke oadþju dahkat ja ij dahkat.

Patiänntaláhka Lága ulmme I nannidit ja tjielggit patienta sajádagáv varresvuhta- ja skihpasujton.

Patiänntadáhtaláhka Njuolgat gáktu almasjdiedo ja journállaássjetjál-laga galggi varresvuhta- ja skihpasujton giehtadaláduvvat.

Patiänntadáhtaláhka njuolgat makkir rievtesvuoda ja välggogisvuoda li patientajn ja skihpasujton patiänntajournálaj gáktuj. Goappátjagá priváhtha ja almulasj skihpasuítto gábtjáduvvá.

Patiänntasihkarvuohataláhka Lága ulmme I ávdedit alla patiänntasihkar-vuodav varresvuhta- ja skihpasujton ja sisanel aj njuolgadusájt sjávo-välggogisvuoda birra priváhtha varresvuhta- ja skihpasujton.

Almasjdiehtoláhka (PUL) Njuolgat gáktu fábmudagá ja vidnudagá oadþju almasjdiedojt giehtadallat. Ulmme I suoddjit persávnålasj integ-ritehtav gå

Gákka láhkatevsta máhttí Kluwers oasstedievnastusás rávviduvvat Samtliga lagtexter kan beställas från Kluwers kundtjänst telefåvnnå 08 598 191 Láhkatevstajt máhtá aj mávsodagi internehtas viedtjat.

Gehtja www.regeringen.se jali www.notisum.se.

Telefånnånnummara & sválldasa

FASS Álmmuk (diededibme dálkkasij) www.fass.se

Dálkasdedibme, telefåvnnå 0771-46 70 10 Skihpasujtorádevadem, telefåvnnå 1177, www.1177.se

Fábmudahka oasálasjvuohtaj, www.mfd.se, tel 08 600 84 00

Sosiálastivrra, telefåvnnå 075-247 30 00, www.socialstyrelsen.se

Vuorrasijoahpestiddje, www.socialstyrelsen.se/aldreguiden Sujnnim sujtuu ja huksuj (IVO), telefåvnnå 010-788 50 00, www.ivo.se

Lenastivrra Stockhålman ja Sámedigge (ållidi unneplågopolitijkav Svierigin), telefåvnnå 08-785 40 00, www.lansstyrelsen.se/stockholm/

